

PÉNTEK JÁNOS szerk.: **A moldvai magyar tájnyelv szótára.**
Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület,
1/1. 2016. (523 lap), 1/2. 2017. (529 lap), 2. 2018. (375 lap)

1. A legrégebb magyar dialektológiai ágazat, a nyelvjárási lexikográfia kezdeti a 19. századba vezetnek vissza. A tudományszak érdeklődésének középpontjában a kezdeti óta a nyelvjárási szótárak állnak, amelyek nemcsak a nyelvjárástan, hanem a társtudományok számára is szükségszerű forrásmunkák. Szótártermése, amely követi a szótárszerkesztés időszakonként változó elméleti és gyakorlati szempontjait, elveit, figyelemre méltó mennyiségi szempontból és tipológiai gazdagságára nézve is. A nyelvjárási szótártipológia két központi szótártípusának egyike — a dialektológia újabb terminusaival élve — a t á j s z ó t á r („tájszó-tár”), a másik pedig a r e g i o n á l i s s z ó t á r („táj-szótár”) (KISS 1995: 172). A tájszótár a korábbi típus, amely a 19. századba vezet vissza, és a köznyelvvél egyező és a köznyelvtől eltérő szórétegekre tagoló nyelvjárási szókészlet utóbbi részlegére, a tájszavak rétegeire figyel. A regionális szótár a tájszótár nyomán később, a 20. században tűnik fel a magyar szótáriradalomban. A Csúry Bálint Szamosháti szótárával megalapozódott szótártípus a nyelvjárási szókészletnek már nemcsak egy részlegét, hanem egészét vizsgálja, azaz a tájszói és a köznyelvvél egyező réteget is. A két szótártípus közül a tájszótár bizonyul termékenyebbnek, a tájszótáraink száma messze felülmúlja a regionális szótáraink számát, aminek az okát nem a szótártípus elavulásában, hanem „különböző gyakorlati természetű tényezők”-ben kereshetjük (i. m. 173).

2. A magyar vonatkozásban nem gyakori, de a 21. században is időszerű regionális szótárak csoportja a 2016 és 2018 közötti időszakban egy újabb erdélyi szótárkiadvánnyal gazdagodott. A Péntek János által szerkesztett történeti jellegű szótári munka *A moldvai magyar tájnyelv szótára*, amely Kolozsváron jelent meg az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadásában. A többkötetes lexikográfiai referenciamű az általános szótártipológia rendszerében az egynyelvű, betűrendes, speciális, nyomtatott középszótár típusát képviseli. Tekintettel arra, hogy a magyar nyelvterület legkeletibb nyelvjárásának, a sajátos történetű moldvai nyelvjárási régióknak a szókészletét mutatja be, tájékoztatva a moldvai magyarság nyelvi világáról, a moldvai népi kultúra, népköltészet, népi hiedelem, tárgyi kultúra, népi vallásosság legfontosabb fogalmairól is, magában hordozza a kulturális szótár ismérveit is.

A moldvai magyar nyelvjárás a Romániához tartozó Moldova magyar eredetű lakosságának nyelvjárása a Keleti-Kárpátok és Prut közötti térségben, amelynek a többi magyar nyelvjáráshoz viszonyított mássága évszázados elszigeteltségre, illetve ezzel összefüggő konzervativizmusra, ugyanakkor erőteljes román nyelvi

hatásra vezethető vissza. Ez a másság tetten érhető minden nyelvi szinten, így a szókészletben is, ahol román jövevényszavak sokasága, nagy régiségfokú lexikai archaizmusok, belső keletkezésű lexikai neologizmusok egész sora tanúskodik róla. A moldvai magyar közösséget ért román nyelvi hatás erőteljes volt a korábbi századokban, de napjainkban sem elhanyagolandó, amire a legutóbbi romániai népszámlálási adatok is utalhatnak.¹ „Az egyoldalú és román-domináns kétnyelvűség jellemzi már jó ideje őket. Jelentős részük mára már asszimilálódott: nyelvíleg beolvadt román környezetébe. A magyarul is beszélő moldvaiak (számukat hatvan-nyolcvanezer körülire becsülik) anyanyelvükön — kevés kivételt nem tekintve — írástudatlanok. Vallásukban (római katolikusok) és vallásosságukban (mélyen vallásosak) egységesek, magyar nyelvtudásuk fokában viszont nagyon különbözőek” (KISS 2001: 195–196).

A többi magyar nyelvjáráshoz viszonyítva a moldvai magyar nyelvjárás regionalitásfoka a legmagasabb a sajátos fáziskésés következtében. Ez a magas regionalitásfok nem egyenletes a nyelvjárasi régióon belül, hanem — történeti okok miatt, amelyek régiótároló tényezők is — nyelvjárascsoportonként változó. A településtörténet, a nyelvjáraskutatás, különösen az összehasonlító nyelvjárastan vizsgálatai szerint a moldvai magyarok legrégebb csoportja a 14. században települt át az Erdélyi-medence középső régiójából, a Mezőségről Moldvába, a későbbiekben pedig változó intenzitással székelyek is települtek közéjük, melléjük, gyarapítva soraikat. A mai moldvai magyarok nyelvjárásának mezősi és székely nyelvjárasi jelenségei így egyértelműen településtörténeti vetületű jelenségek, amelyek földrajzi dimenzióikkal is jellemezhetőek. A mezősi gyökerű ún. **északi csángó nyelvjárascsoport**, amely a legregionálisabbik csoport, Románvásár környékére jellemző. A mezősi és székely nyelvjárasi sajátosságokat is felmutató **déli csángó nyelvjárascsoport** Bákó vidékéhez kapcsolódik, és átmeneti típusnak mondható. A **moldvai székely nyelvjárás** pedig a Tázló, a Tatros, a Szeret folyók menti harmadik nyelvjárascsoport, amelyre elsősorban székely nyelvjárasi jegyek jellemzőek (KISS 2001: 195–199, JUHÁSZ 2001: 307–313).

A moldvai magyar tájnyelv szótára nem minden előzmény nélküli szótára a moldvai magyarság Kárpátokon túli régiójának. A tudományosság már a 19. század elejétől több-kevesebb intenzitással, de folyamatosan érdeklődött a többi magyar nyelvjárástól eltérő sajátos szókészlete iránt. Egészen a 20. század elejéig a tájszavak álltak az érdeklődés homlokterében, amelyek kapcsán korai tájszótári

¹ Moldva térsége napjainkban Románia Északkeleti fejlesztési régiójához tartozik, amely hat megyét foglal magában: Bákó, Botoşani, Iaşi, Neamţ, Suceava és Vaslui megyét. A 2011. évi romániai népszámlálás adatai szerint a fejlesztési régió népessége anyanyelv szerint a következő megoszlást mutatja: az összlakosság száma 3 302 217, amelyből 3 073 818 román, 5519 magyar, 28 451 romani, 6610 ukrán, 513 német, 8024 egyéb, 179 282 ismeretlen anyanyelvű személy (VERES 2015: 40).

próbálkozások is felbukkantak, mint „a’ moldvai szójárásból, szókötésből ABCze szerinti szókönyvecske” meg nem valósult terve, amely Döbrentei Gábor nevéhez fűződik, valamint Rubinyi Mózes szótárszerű rendbe foglalt szógyűjteményei (SZABÓ T. 1981: 486, 494). A belsőleg tagolt nyelvjárási egység tulajdonképpeni szótári vizsgálatai a 20. században indultak meg, és az északi, valamint a déli csángó nyelvjárás csoportokra irányultak. Az Yrjö Wichmann finnugor összehasonlító nyelvész nevéhez fűződő előbbieket, amelyek arról tanúskodnak, hogy a moldvai magyar nyelv iránti érdeklődés túllépte a magyar tudományosság határait, a moldvai magyar nyelv első szótárát eredményezték. Az 1936-ban Helsinkiben *Wörterbuch des ungarischen moldauer nordcsángó- und des hétfaluer Csángódialektes* címmel megjelent jellegzetes regionális szótárnak (CsángóSz.) a kiadásában a korszak legismertebb nyelvjárás-kutatója, ugyanakkor a moldvai magyar nyelvjárás legjobb ismerője, CSÜRY BÁLINT is részt vett. A déli csángó nyelvjárás vizsgálatai már egyértelműen az ő nevéhez kapcsolódnak, kutatásai kolozsvári és debreceni korszakában egyaránt foglalkoztatta a moldvai magyar nyelvjárás. Wichmann moldvai kutatásai folytatásaként többek között a déli csángó nyelvjárás szókészletének feltárásán is munkálkodott egy déli csángó regionális szótár megalkotására törekedve. Tervezett szótára fontosságát a következőkben látta: „Ha földolgozás alatt álló, WICHMANNÉHOZ hasonló célú és módszerű déli-csángó szótáram elkészül, azt hiszem, tisztán fog előttünk állani e két ősi magyar nyelvjárásnak egymáshoz való viszonya is” (CSÜRY 1936: 286). Sajnos a moldvai magyar nyelvjárás kutatások szempontjából oly fontosnak mutató déli-csángó regionális szótár nem láthatott napvilágot a magyar dialektológia nagy veszteségére.

A moldvai magyar nyelvjárás előbbieket felvázolt lexikográfiai részvizsgálatai nyomán a Csüry Bálint által megalapozott erdélyi nyelvjárás-kutatás vitte tovább a moldvai nyelvjárás szótárának a tervét, sürgető feladatát. Csüry Bálint tanítványa, törekvéseinek követője, Szabó T. Attila, mestere nyomán — akit 1930-ban moldvai gyűjtőútjára is elkísért —, a moldvai magyar nyelvjárás elkötelezett kutatójává vált maga is. 1949-ben a Kolozsvári Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének kutatási tervébe felvette a moldvai magyarok kutatását is, ösztönözve tanítványait is erre. Sokrétű kutatási terve egyik kiemelt célkitűzéseként taglalta egy moldvai nyelvjárás szótár elkészítését, amelynek egységes vagy nyelvföldrajzi szempontból tagolt jellegét az összegyűjtendő anyag természetétől, mennyiségétől tette függővé (1981: 512). A moldvai nyelvföldrajzi, nyelvjárás-monográfiai kutatások konkrét eredményeinek számbavétele alapján végül is egy egységes moldvai magyar szótár távlati tervét fogalmazhatta meg: „Célkitűzéseink valóráváltása érdekében folytatott munkánknak már eddig ismertetett eredményei is szilárd alapját képezik egyben egy későbbi időpontban megszerkesztendő nagy csángó szótárnak” (i. m. 522). Szabó T. Attila

sokrétű feladatköre miatt nem vállalkozhatott a tervbe vett szótár megszerkesztésére, annak a pályatárs Márton Gyula látott neki, akit azonban 1976-ban bekövetkezett halála meggátolt a nagyszabású munka véghezvitelében (MMTnySz. 1/1: 5).

Az erdélyi nyelvjáráskutatás moldvai magyar szótárának a megvalósulása a kisebbségi körülmények következtében hosszú évtizedeken át váratott magára. A rendszerváltás utáni időszakban kerülhetett sor a terve valóra válására a kolozsvári Szabó T. Attila Nyelvi Intézet és a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Magyar Tanszéke keretében. A 2002-ben indult nagyszabású szótári munkálatok elindítója, vezetője, a szótár szerkesztője Péntek János nyelvészprofesszor. A moldvai magyar nyelvjárás szókészletének feltárására irányuló újabb nyelvjárási lexikográfiai munkálatai a maguk összetettségében szervesen kapcsolódnak korábbi nyelvjárási lexikológiai, lexikográfiai, néprajzi, etnobotanikai, szociolingvisztikai kutatásai egész sorozatához. Ezek sorából többek között kiemelhetjük a tájszók tipológiáját részletező tanulmányát (PÉNTEK 1972: 231–240), a kalotaszegi nyelvjárás két sajátos szókészleteti rétegét bemutató monografikus munkáit, amelyek egyike a népi hímzés szakszóanyagát tárja fel a „szavak és dolgok”, valamint a nyelvföldrajzi és az újabb nyelvészeti módszerek segítségével (PÉNTEK 1979), a társszerzővel írt másika pedig az etnobotanikai vizsgálatokba ágyazott népi növénynevekkel foglalkozik (PÉNTEK–SZABÓ T. 1985). Mindezek mellett meg kell említenünk a magyar nyelvjárások román kölcsönszavainak szótári munkálataiban való társszerzőként való részvételét (MÁRTON–PÉNTEK–VÖÖ 1977), ugyanakkor a Murádin Lászlóval való együttes közreműködését a moldvai magyar regionális atlasz kiadásra való előkészítésében (CsángA.).

Péntek János 2004-ben számolt be először a szótár tervéről, szerkesztésének gyakorlati és elvi problémáiról A moldvai magyar nyelv szótára — elvek és problémák című tanulmányában (PÉNTEK 2004), majd 2013-ban a Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények hasábjain részleteket is közölt a készülő munkából a Mutatvány A moldvai magyar nyelv szótárából címmel (PÉNTEK 2013). A többkötetesre tervezett szótári munka, A moldvai magyar tájnyelv szótára (MMTnySz.), amelyet Németh Boglárka és Tánzos Vilmos lektorált, több mint egy évtizedes munka eredményeként láthatott napvilágot Cs. Nagy Lajos, P. Dombi Erzsébet, Simoncsics Péter, Németh Boglárka, Demeter Éva, Fazakas Noémi, Hochbauer Mária, Juhász Tihamér, Katona Hajnal, Lőrincz Kinga, N. Császi Ildikó, Szikszai Mária, Zsemlyei Borbála közreműködésével. A szótári munkálatokat a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, az Arany János Közalapítvány, a Bethlen Gábor Alap és az MTA Domus Hungarica támogatta.

A szótár a moldvai magyar nyelvjárás szókészletét feltáró, illetve a nyelvjárási egység szókészletét is érintő 20. századi nyelvjárástani, nyelvföldrajzi, illetve népköltészeti, néprajzi kutatások eredményeire, azok nagyrészt publikált, kisebbsé-

publikálatlan nyelvi adatanyagára támaszkodik. PÉNTEK JÁNOS Előszóbeli tájékoztatása szerint „a tanszéki archív anyag jelentette az alapot, a korpuszt: azok a kérdőíves adatok, amelyek A moldvai csángó nyelvjárás atlasza (CsángA.) térképlapjain is megtalálhatók, valamint az az ún. orvanyag, amelyet jórészt példamondatok, mondattörédek kontextusában jegyeztek le az atlasz gyűjtői. Szintén ebbe a tanszéki archívumba kerültek be Márton Gyulának azok az utólagos gyűjtései, amelyeket A moldvai csángó nyelvjárás román kölcsönszavaihoz (Csrk.) és az Igetövek, igei jelek és személyragok a moldva csángó nyelvjárásban című munkájához (MGyIge.) használt föl” (MMTnySz. 1/1: 6). A további alapvető forrásmunkák egyik része nyelvjárástani (CsángSz., RMNyA.), a másik része pedig néprajzi kiadvány (MNA., CsNm., illetve HALÁSZ PÉTER több fontos közlése). A tanszéki archívumból még megemlíthetők Csűry Bálint, Balogh Ödön, Bosnyák Sándor moldvai adatai, ugyanakkor Gazda Klára, Nyisztor Tinka, Pálfalvi Pál, Pozsony Ferenc, Tánczos Vilmos, Virt István saját gyűjtésű anyagai is gazdagítják a korpuszt.

A MMTnySz. szerkezete alapjaiban véve követi a hagyományos szótári struktúrát. Szótári szerkezete négy részből tevődik össze: a megastruktúra, a makrostruktúra, a mikrostruktúra és a mezostruktúra szervesen összefüggő együttesét mutatja. Tekintettel azonban adatanyaga heterogenitására — az átláthatóság, a könnyen használhatóság érdekében — sajátos szótárszerkesztési szempontokat is követ egyes szerkezeti egységeiben. Ezek között a legszembeötlőbb a hagyományos szemasiológiai szempont mellett az újszerűnek mondható onomasziológiai szempont alkalmazása a moldvai magyar szókészlet szótári bemutatásában. Az előbbit a szótár Moldvai magyar–közmagyar rész alcímű, kétkötetes egysége követi (MMTnySz. 1/1.–1/2.), az utóbbit a Közmagyar–moldvai magyar rész alcímű egykötetes része (MMTnySz. 2.). Az első részben a nyelvjárási lexémák mint nyelvi jelek bemutatásának kiindulópontja a jelölő, a leírás attól jut el a jelöltig, a második részben pedig leírás a jelöltől indulva vezet el a jelölőig. Ez az utóbbi kötet új típusú szótárt alapoz meg a magyar nyelvjárási lexikográfiában, amely fogalomtár is, ugyanakkor szómutató is egyben. „A nyelvatlaszokéval azonos szemléletű: amint egy-egy térképlap egy-egy fogalom nyelvi jelölőinek földrajzi megoszlását rögzíti, ez a jelöléstani (onomaszológiai) szótár azt mutatja meg, hogy a moldvai magyar nyelvváltozat hogyan jelöl, nevez meg adott fogalmat, fogalomkört” (MMTnySz. 2: 6). A speciális szótár a magyar nyelv közös változata, az ún. *közmagyar* felől közelíti meg a moldvai magyar nyelvjárás szókészletét, feltárva azt, hogy közmagyar vagy speciálisabb néprajzi fogalmaknak milyen moldvai magyar nyelvjárási lexémák felelnek meg.

Mindkét szótári egység megastruktúrája hagyományos, kettős tagolódású struktúrájának mutatkozik: a szótáron kívüli részből és a makrostruktúrából, azaz a tulajdonképpeni szótári részből tevődik össze, amelyekre azonban több-kevesebb

eltérés is jellemző. A Moldvai magyar–közmagyar rész szótáron kívüli szerkezeti összetevőjének legfontosabbik információhordozója az Előszó, amely kitér a szótár anyagának összetételére, sajátosságaira, kifejti a szótár jellegét, körülhatárolja időbeli, térbeli keretét, taglalja a címszavak kérdéskörét, ugyanakkor ismerteti a szócikkek szerkezetét is (MMTnySz. 1/1: 5–22). Az Előszót hivatkozott bibliográfia, rövidítésjegyzék, a településnevek jegyzéke, a hivatkozott és egyéb források, szakirodalom követi. A moldvai magyar településnevek jegyzéke kapcsán megjegyzendő, hogy hiánypótló névjegyzék. A szótári munkálatoknak köszönhető, első standardizált moldvai magyar településnév-listaként kiemelt jelentősége van. A Közmagyar–moldvai magyar rész szótáron kívüli komponenséből elsősorban a Bevezetés emelhető ki (MMTnySz. 2: 5–12), amelyet rövidítési jegyzék követ. A Bevezetés kitér az onomasziológiai szótár szükségszerűségére, fontosságára, nyelvjárási lexikográfiai újszerűségére, nyelvföldrajzi párhuzamaira, de a szótár anyagára, a szócikkek felépítésére is. A többkötetes forrásmunka esztétikus borítója, fülszövege sajátos arculatot kölcsönöz a szótáron kívüli résznek, ugyanakkor a megastruktúra egészének is.

Mindkét szótártípus makrostruktúrája, tulajdonképpen szótári része betürendes elrendezést követ, a szemasziológiai szótár befejezéseként megismerkedhetünk az alkalmilag használt román szavak címmel elkülönített szótári egységgel is. A címszavak egyszavas szótári szavak mind a két szótárban (*abagol(ja)*, *abagos*, *abaposztó*, *ablak*, *ablakbélés*; ABAPOSZTÓ, ABBAHAGY, ABBÓL, ABLAK, ABLAKBÉLÉS), viszont tulajdonnevek, személy- és helynevek (*Ádám*, *András*, *Andrérj*, *Ándzséla*, *Anna*; *Aknavásár*, *Andrásfalu*, *Barlád*, *Bartyikak*) címszóként csak a szemasziológiai szótárban szerepelnek. A homonima jellegű címszavak feltüntetése az ismert szabályok szerint történik, jobbról fent a címszóhoz illesztett arab indexszám különbözteti meg az egyes homonimákat a szótár mindkét részében (*cinige¹*, *cinige²*, *cígla¹*, *cígla²*, *fal¹*, *fal²*; *FAL¹*, *FAL²*, *FEJ¹*, *FEJ²*, *FÉL¹*, *FÉL²*).

A szótár mikrostruktúrájának alapegységei, a szócikkek követik a lexikográfiai hagyományokat a Moldvai magyar–közmagyar rész esetében. A szócikkek kétféle típusúak: önálló szócikkek és utaló szócikkek. Az önálló szócikkek több szempontból mutatják be a moldvai magyar tájnyelv források alapján szótározott szavait, arra törekednek, hogy az absztrahált szótári szavak élőnyelvi szóelőfordulásairól, illetve szóelőfordulásaik szóalakjairól is hiteles képet nyújtsanak, jelezve a forrásokból kirajzolódó élőnyelvi variabilitásukat, legfontosabb hangtani sajátosságait, szófaji, fogalmi jelentésüket, jelentéseiket, nyelvföldrajzi jellemzőiket, szóalaktani, mondattani vetületeiket, de néprajzi vonatkozásait is. Az utaló szócikkek jellegzetes alaki utalók, amelyek nyíllal (→) jelölik a lexémák kapcsolatait.

A szócikkek felépítése jellegzetes szerkesztési eljárásokat is felmutat a lexikográfiai hagyományok érvényesítése mellett, tekintettel a moldvai magyar szóanyag

heterogenitására. A szócikkek élén a tipografikusan is kiemelt egyszavas címszó áll, a tájszótárak címszavakra vonatkozó hagyományos köznyelviesítő törekvése azonban ez esetben nem érvényesülhet maradéktalanul. A szótárszerkesztő PÉNTÉK JÁNOS a következőkkel indokolja mindezt az Előszóban: „A moldvai esetben ennek az elvnek a mechanikus érvényesítése következményeiben megtevésztő lett volna: ezáltal jelentősen csökkentette volna ennek a nyelvváltozatnak a köznyelvhez viszonyított, a szókincsben is megmutatkozó reálisan meglévő távolságát. Márpedig ebben az esetben sem a túlzott közelítés, sem a szándékos távolítás nem lett volna szerencsés. Ezért olyan szavak, szóalakok is címszóként szerepelnek, amelyeknek a lexéma volta inkább csak a moldvaiban nyilvánvaló” (MMTnySz. 1/1: 8). Így címszóként előfordulnak a köznyelvvél egyező lexémák (*abaposztó, abbahagy, abból, ablak, ablakbélés*) mellett tájszavak is (*ágyinémű, ájèroplán* ’repülőgép’, *bémènèn, csürke, èsszeáll*), de ragoz tárgyas igék (*ad(ja), áduál(ja), akasztal(ja), amenál(ja)* ’halaszt, elhalaszt’, *arat(ja)*), ikes ragozású iktelen igék (*áll(ik), bír(ik), elvesz(ik), fáj(ik), fut(ik)*), ugyanakkor főnevek gyakran használatos birtokragos alakjai is (*agy(a), áll(a), al(ja), ágy(a)* ’sógornő’, *fahéj(a)*).

A címszó után a forrásokban szereplő hangalaki változatok sorakoznak kurzív betűkkel, nagyolt fonetikai lejegyzéssel, amely feltünteti a zárt *ě*, az illabiális *á*, a hosszú *ā*, *ē* hangokat, a palatális *ly* mássalhangzót, román *ă*, *î*-vel jelöli a román nyelvi hatásra meghonosodott veláris magánhangzókat, a mássalhangzós jelenségek köréből pedig a köznyelvtől eltérő hasonulásokat tükrözteti. A címszóval megegyező hangalaki változatokat ~ tilde helyettesíti. A fonetikai lejegyzés természetéből következően „a szótár anyaga pontosabb fonetikai elemzésre nem használható” (MMTnySz. 1/1: 9). A forrásmunkákból összegyűjtött variánsok lokalizálása földrajzi és tipológiai szempontokat követ: az általános, földrajzi, tipológiai megoszlástól független előfordulásra *ált.*, a mezősi típusra a *mez.*, a székes típusra az *sz.* rövidítés utal, a településnevekre pedig az azoknak megfelelő rövidítések. A lexikális változatok nyomán a címszó szófajtságát jelző rövidítés következik, majd a címszó magyar, román és angol nyelven megadott jelentése, a növénynevek esetében pedig a latin megfelelő is. A többjelentésű szavak esetében tipográfiailag kiemelt arab számok sorrendjében szerepelnek a jelentések. Az egyes jelentéseket gondolatjellel bevezetett példamondatok, esetenként mondat-törödékek illusztrálják megfelelő lokalizálással. Forrásmunkákból kiemelt, gondolatjellel bevezetett példamondatok, esetenként mondat-törödékek illusztrálják az egyes jelentéseket, a forráshelyek következetes jelzésével. Mindezek után a szócikk feltünteti a címszó kicsinyítő szóalakjait, igék esetében a gyakorító szóalakokat, ugyanakkor a címszó jelzős és igei szó szerkezeteit, frazémáit, helynévi alakulatait is, Kics., Gyak., Sz., Kif., Fr., Hn. rövidítésekkel bevezetve azokat. A „szavak és dolgok” módszertani elvét is követő szótár nem önmagában vizsgálja,

írja le a moldvai nyelvjárási szókészletet, hanem a mögöttes tárgyi világgal együtt, így esetenként a szócikk Nr. jelzéssel a címszó néprajzi fontosságára is felhívja a figyelmet, illetve kitér a jelölt részletes néprajzi leírására is. A címszóra vonatkozó alapvető források rövidítései, amelyek a további kutatások számára eligazító jellegűek, a szócikk végén sorakoznak, végül → nyíllal jelölt utalások zárják a szócikket.

A Moldvai magyar–közmagyar rész című egység hiteles, átfogó képet nyújt a többi magyar nyelvjáráshoz viszonyítva jóval regionálisabb moldvai magyar nyelvjárás szókészletéről. Megismertet annak köznyelvvel egyező szórétegével (*bácsi, bagoly, baj, balkezes, bánkódik*), ugyanakkor heterogén tájszói rétegével is, amelyben alaki tájszavak (*bénez, bésovad, dzsorcsa, egris, égyüdds(ek)*), jelentésbeli tájszavak (*búcsú* 'nagyvásár', *futás* 'árvíz', *idegen* 'vendég', *magyar* 'nem székely', *moha* 'penész'), valódi tájszavak (*földingás* 'földrendgés', *hártá* 'térkép', *impárá* 'császár', *maláj* 'kukoricalisztból sült kenyer', *sérik* 'fáj'), illetve azok változatainak sokasága (lásd többek között *bihalyborjú, böcsü, bóg, búcsúzik, buszujok(virág)*) tájékoztat a moldvai magyarság különös nyelvi világról, annak különös belső rétegződéséről.

A Közmagyar–moldvai magyar rész mikrostruktúrájának alapegységei, a szócikkek szintén kétfélek: önálló szócikkek és utaló szócikkek. A szócikkekk élén álló címszavak nagybetűs szedéssel (kapitálissal) kiemelt közmagyar szavak, amelyeknek a Moldvai magyar–közmagyar részben félkövérrel szedett címszók felelnek meg. A címszavakkal kapcsolatban PÉNTEK JÁNOS leszögezi a következőket: „Alapnak a közmagyar, azaz a legtöbb magyar nyelvű beszélő által ismert szavakat tekintettük, ezekhez rendeltük hozzá — mint ahogy a kétnyelvű szótárakban is szokás — a moldvai tájnyelvnek az 1/1. és 1/2. részben szótározott szavait, szószerkezeteit, kifejezéseit, frazémáit az ott rögzített jelentésük alapján. Azokat a szavakat pedig, amelyek a közmagyar beszélő számára kevésbé vagy egyáltalán nem ismert fogalmakat jelölnek, abba a fogalomkörbe soroltuk be, amelynek fölérendelt fogalmát ismert szó jelöli” (MMTnySz. 2: 6). A szócikkek jellegzetes rövidítése egyrészt a ◊ zárójel, amelyben alárendelt fogalmakat jelölő köznyelvi szavak (szintén kapitálissal szedve) és a fogalom értelmezését segítő kiegészítések szerepelnek, másrészt a * csillag, amely olyan szavakra utal, amelyek Az alkalmilag használt román szavak jegyzékéből származnak. Az utalások ebben a kötetben is egyrészt önálló szócikkbeli utalások, másrészt önálló utaló szócikkek.

A MMTnySz.-nak ez a második része teljesíti ki a moldvai magyar nyelvjárás „szavak és dolgok” módszertani elvét érvényesítő lexikográfiai leírását. A nyelvi adatokkal jórészt egy korszakból származó, kiváló minőségű „néprajzi ábrák (rajzok és fényképek)” szemléltetnek egyes tárgyakat, közelebb hozva a szótár használójához a moldvai magyar valóságot. A rajzok és a fényképek a kolozsvári Kriza János Néprajzi Társaság, valamint a zabolai Csángó Néprajzi Múzeum

fotóarchívumból származnak, de egyéni fényképfelvételek is találhatóak közöttük (MMTnySz. 2: 7).

3. A moldvai magyar tájnyelv szótára az elmondottak alapján a magyar nyelvjárási lexikográfia figyelemre méltó kiadványa, amely több mint egy évszázad moldvai magyar nyelvjárástani, néprajzi kutatásainak lexikográfiai szintézise. Szótárszerkesztési koncepciójának köszönhetően lexikográfiai újdonság, amely a betűrendes-szemasziológiai szótár onomasziológiai szempontú bővítésével modelként szolgálhat a továbbiakban a regionális szótárszerkesztés számára. Leletmentő szótári munka, elengedhetetlen forrás a nyelvjáráskutatás és társtudományai számára egyaránt, amit a szótárszerkesztőnek a szótár anyaga alapján végzett eddigi kutatásai is igazolhatnak már (lásd PÉNTEK 2004, 2006, 2007, 2010, 2012, 2014, 2017). Felbecsülhetetlen értékei alapján széles körben elismert szótári munka, 2019-ben a Magyar Tudományos Akadémia a megalkotásában játszott jelentős szerepéért Péntek Jánost Akadémiai Díjban részesítette.

Irodalom

- CsángA. = GÁLFFY MÓZES–MÁRTON GYULA–SZABÓ T. ATTILA szerk., *A moldvai csángó nyelvjárás atlasza 1–2*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadányai 193. Budapest, 1991.
- CsángSz. = WICHMANN, YRJÖ, *Wörterbuch des ungarischen moldauer nordcsángó- und des hétfaluer Csángódialektes*. Helsinki, Suomalais-Ugrilainen Seura, 1936.
- CsNm. = KÓS KÁROLY–SZENTIMREI JUDIT–NAGY JENŐ, *Moldvai csángó népművészet*. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1981.
- CSÜRY BÁLINT 1936. Wichmann György északi-csángó hagyatéka. *Magyar Nyelv* 32: 281–287.
- JUHÁSZ DEZSŐ 2001. A moldvai nyelvjárási régió. In: KISS JENŐ szerk., *Magyar dialektológia*. Budapest, Osiris Kiadó. 307–315.
- KISS JENŐ 1995. Észrevételek a hazai regionális lexikográfiáról. *Magyar Nyelv* 91: 170–178.
- KISS JENŐ 2001. A moldvai magyar nyelvjárásokról. In: KISS JENŐ szerk., *Magyar dialektológia*. Budapest, Osiris Kiadó. 195–200.
- MÁRTON GYULA–PÉNTEK JÁNOS–VÖÖ ISTVÁN 1977. *A magyar nyelvjárások román kölcsönszavai*. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó.
- MNA. = BARABÁS JENŐ, *Magyar néprajzi atlasz 1–9*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1987–1992.
- PÉNTEK JÁNOS 1972. A tájszók leíró szempontú osztályozásáról. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 16: 231–240.
- PÉNTEK JÁNOS 1979. *A kalotaszegi népi hímzés és szókincse*. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó.

- PÉNTEK JÁNOS 2004. A moldvai magyar nyelv szótára — elvek és problémák. In: KISS JENŐ szerk., *Nyelv és nyelvhasználat a moldvai csángók körében*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 221. Budapest, Akadémiai Kiadó. 180–196.
- PÉNTEK JÁNOS 2006. A belső tagolódás kérdése a moldvai magyarban a szóföldrajz alapján. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 50: 29–52.
- PÉNTEK JÁNOS 2007. A *csinál* ige a moldvai magyar nyelvjárásban. In: GUTTMANN MIKLÓS–MOLNÁR ZOLTÁN szerk., *V. Dialektológiai Szimpozion. Szombathely, 2007. aug. 22–24.* A Berzsényi Dániel Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének kiadványai 8. Szombathely. 207–210.
- PÉNTEK JÁNOS 2010. A hasonlítást kifejező változó a moldvai magyarban. In: CSERNICKÓ ISTVÁN és mtsai szerk., *Utazás a nyelv körül. Írások Kontra Miklós tiszteletére*. Budapest, Tinta Könyvkiadó. 242–245.
- PÉNTEK JÁNOS 2012. The self-concepts of the Moldavian Hungarians from the 50's of the last century. In: PETI, LEHEL –TÁNCZOS, VILMOS szerk., *Language Use, Attitudes, Strategies. Linguistic Identity and Ethnocity in the Moldavian Csángó Villages*. Cluj-Napoca, The Romania Institute for Research on National Minorities. 121–138.
- PÉNTEK JÁNOS 2013. Mutatvány *A moldvai magyar nyelv szótárából*. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 57: 137–150.
- PÉNTEK JÁNOS 2014. A moldvai magyarokról és a *csángó* elnevezésről. *Magyar Nyelv* 110: 406–416.
- PÉNTEK JÁNOS 2017. Etnonimák és identitások. A moldvai magyarok identitásvesztésének példája. In: BENŐ ATTILA és mtsai szerk., *Tudományköziség és magyarságtudomány a nyelvi dimenziók tükrében*. Törökbálint, Termini Egyesület. 114–124.
- PÉNTEK JÁNOS–SZABÓ T. ATTILA 1985. *Ember és növényvilág. Kalotaszeg növényzete és népi növényismerete*. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó.
- RMNyA. = MURÁDIN LÁSZLÓ gyűjt.–JUHÁSZ DEZSŐ szerk., *A romániai magyar nyelvjárások atlasza I–II*. Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1995–2010.
- SZABÓ T. ATTILA 1981. A moldvai csángó nyelvjárás kutatása. In: SZABÓ T. ATTILA szerk., *Nyelv és irodalom. Válogatott tanulmányok, cikkek 5*. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó. 482–527.
- VERES VALÉR 2015. *Népességszerkezet és nemzetiség. Az erdélyi magyarok demográfiai képe a 2002. és 2011. évi népszámlálások tükrében*. Kolozsvár, Presa Universitară Clujeană-Kolozsvári Egyetemi Kiadó. URL: http://real.mtak.hu/65055/1/Veres_Nepessegszerkezet%20es%20nemzetiseg_2015.pdf. (2020. 01. 21.).

CSOMORTÁNI MAGDOLNA
 ORCID: 0000-0001-7791-0174
 Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár
 mcsomortani@yahoo.com